

Малды кыштың берге байдалындан камгалап алыры дээш

1957-1958 жылдары кышкы Эриэн районунун колхоздарына өз аар байдалында эрктелген турар. Райондун деңгээлинде харың кылыны 40—70 сантиметр четкен. Харың алга тобурда болгон чымыг кышкы чапымны соонда дожанналы берген. Илчангам казында малдың эр өлтөөрүн бергендеген.

Райондун экономикасынын кол үйлөткөн болур малды кыштың айымында ийин камгалап алыры дээш деңгээлде райондун өзү күжү салдыган. Камыстың мурунда бар мал кемини чарыктарынын хуваалдыгы ылганы, олардын ажыктарын шын планназы, оң контролон шыгың тургусаны уугу үчүн үйлөткөн берген. Малдың турш байдалын, оң ажаалдын, казыртынын шын таарыштыр тазың-биле «Коммунисттик өркү», «Кызыл сымал» колхоздарын баштаар черлерин эки организастык кемелдерин алганынын дүңөшүнө аларың малларынын байдалы өскө колхозтардан дээр болуп турар.

«Чаа өркү» болгаш «Мерен» колхоздарын, ап чорудун турар кемелдери четкен. Илчангам мал азыгына чамың туржугалагы өскө болгаш чагаа ишчилерин кирип алганы-биле ийи долоо хой өлөөн чыражалыг болган. Чүзү кезе, «Мерен» колхозтун 300 ажыг хураганарын эрктен күжү күтөөн алган Базыр дээрин сүзү чок чагаагы черге каларың тургундан 14 хураганар соонка доюн өткен. «Чаа өркү» колхозтун 360 ажыг тугур тойларын малдан Балдан-оолдун таарыштага чок ажилдап, колдугуна камалып турганынын хойларын күжү артып байсырап болгаш 10 ажыг уугу хойлар болгаш 39 хураганар өлгөн. Хо хойларын өскө кижиерине күтөөн болза-да, күжү артып байсырааны-биле соонгу үчкө көчүрчү уламчылашынап турар.

Ам үдө райондун ажыгың чопнарнын кол нуртуу малды камп ажаарынын деңгээлдеде кирген. Февраль 15-тен соңгаар колхоздарын тудуг болгаш дою бригадаларын бүртү составы-биле мал ажыгыңа тур кириген. Оң илчангам шолаларын, өмнөдө черлеринде болгаш өскө-да албан черлеринин техниктиг ажилдагычларын база тус-тус фермаларга, ыраккы оларгаже чорутуулаа.

Ам үдө колхозтарын 55 муң ажыг беш малдары амы бүгү малдын хей кемини чартык болгаш бүдүн азырада база хар

шканында кирген. Шөөр малдың барык шуптууна февральдын 20-тен бээр хар өчкин берге берген. Бо үдө мал ажилында ништа кижиериниң саны 786 четкен. 184 агт дайбыллары, 7 трактор харын дайбылдап, 200 ажыг кижи ылж хурактар-биле хар өчкин турар. Район төвүнүн албан организацияларындан колхозтарын камчынарныче үчкө кижиер 10 доюду, хуусаалыг хар өжөринге, уугу болгон чам малдарын азыражырында дуулажып турарлар.

Район организацияларындан колхозтарга кижи күжү-биле дуулажырында алдында материалдыг дууның база көргүтүп турар. Чыжээ, күстөң бээр ажыгың, албан-хөкчүлөр колхозтарга 31 дайбылларын, 255 мал хурактарын чаап, 51 санын мал сугтарар болгаш кемелер өңгөнөлөрүн камчы дуулааң. Оң илчангам фермаларга 64 шывак ситен сөөртүп чедирген, 6 тонна терек бүртүгү чымыл берген болгаш 130 тонна кургак өдөкти камытталарга сөөрткөн. Оң агтыда «Мерен» колхозтун Тере-Хөл доюнда да-жаннары тастаан 1500 ажыг хойларындын даваннарын өм-биле чаап, мары-биле шарып берген. Колхозтарга мал өчкө болгаш тастаан хойларын даваннарын шарып марды садары-биле 800 рубльди чымылдырып дуулаан. Райондун албан черлеринин автономналарын фермаларга болгаш ыраккы оларгаже мал кемини база олар мал сөөртүргө хей удаа организастап келген.

МТС-тин тазыңнап колхозтарга уугу дуулан база көргүтүп турар. Ама чедирде 8 тракторлар хар дайбылдап, мал кемини ийи-бээр сөөртүп турар. «Коммунисттик өркү» колхозта ажилдап турар трактористер Комбукам, Согнам олар көчүрчү өм-биле ишчилер ажилдап турарлар.

Эрте-дээр алдындап кемелдерин ачкың-биле күжү-чүн баш малдарын кыштын берге байдалындан колхозтар камгалап ап турар. Илчангам-да мал камытталарынын шыгың берге айлары ам-да муңуруста, ам мал кеминиң күрүлөүрү сөөктөн, малдарын күш-деңгээлден улам күжүлүп турар болгаш төүрү малдарын массалык оолданыштың агыдың. Бо бүгү байдалар бисти оокургатпас, харын малдың баш санын камгалап алыры дээш кеминде улам күштөдирер учурагт бис.

Д. ЧАМЗЫРА.

Айттарны эки ажаап турар

Бай-Тайга районун Сталин агтыга колхозтун агт ажаакчы И. Агбаа агды чыа дүргүдө ажалы айттарын эки ажаап берген. Ам оң ажаалында 43 агт бар. Баштаар эр агт ажаакчынын ийи-кел-биле хандырган. Айттарын амырар немелде чок бар. Ажал айттарын бүтү-деңгээл ортумалар өөр семис, оорго-ойуу бүдүн, оларда бертинген чүвө чөй.

Эрткен чымың өтүүндө ол 10 тонна

ажаакчы белеткөн, чыл дүргүдө 731 күш-хүнүн ажилдап алган. Оң ажаалгайына ажыг айттар колхоз бүдүрүгөнде хей ажилды камып, илчаның тудуг манын сөөртүп турар. Оң илчангам агт ажаакчылары М. Артып, Х. Намчы-оол ажыг айттарын эки олардып, ситен, суза дөөн илчангам немелде кемелер-биле кемелер, оларын ажаалгайын өчкөдүп турар.

Х. НАРА-ООЛ.

Хой фермазында

Току райондун «Совет Тыва» колхозунун хой фермазында хойду Б. Биче-оол беш чыа ажыг үчкө дүргүдө хой ажаап келген. Баштайн чыла 50 даре койну ол күтөөн алган, бо арзында ону

700 баш чедир өстүргөн. Хойдууң доюндагы 300 баш төүрү хой бар. Оң илчангам төвөө 178 доюну 184 хураган ап мөккн алган.

О. СЕДЕН-ООЛ.

МТС-ти эде организастаанының соонда райкүүскомнун штады кандыг болза чогуурул

Февраль 15-тен соңгаар колхоздарын тудуг болгаш дою бригадаларын бүртү составы-биле мал ажыгыңа тур кириген. Оң илчангам шолаларын, өмнөдө черлеринде болгаш өскө-да албан черлеринин техниктиг ажилдагычларын база тус-тус фермаларга, ыраккы оларгаже чорутуулаа.

МТС-ти эде организастаанының соонда райкүүскомнун штады кандыг болза чогуурул деп айттыр тургугунуң турар. Бедре ажыг-агың дүргүдө райкүүскомнун чымыга кедээ ажыг-агың кижиин катан тургусанын Кривошеин крайын Манускин райкүүскомунун даргазы аш Евсеево бо чымың март 18-те үчкө «Советская Россия» соонда чүгүдө саналдып турар.

Колхозтарга МТС-тин техниканы камп өгөлөөр мурунда тракторларын, кемелдерин камчыларын эки шырагың дүргө септен дооскан чорук техниканы колхозтарга дамчыдып берип чогуу үчкөдө чедирининин доозарынга уугу илчандыг турган. МТС-тин техниканы колхозтарга садар айтырарын күрүстө болгаш колхозтарга дөңгө ажыктып кижиер шиптирлөөр төлөөдө, түрлөк машиналарын баалоттарга саткып болбас дээрин черле билидирер. Бир өскө септеттиңкөн машиналарын колхозтарга дамчыдып бөөр болза, дүргүдө-да, колхозтарга-да кагаралды болур.

Райкүүскомнарнын чымыга кедээ ажыг-агың кижиерин катан тургусар чорук тускай артекилеринин ролун болгаш харымсагалың чымылдар, а тускай артекилер илчандыг кижиер казы-чалыңдарын айткышынын маанар алаар. Илчангам, райкүүскомнарнын чымыга кедээ ажыг-агың кижиерин тургусан керек чок деп санадыг бис. Райкүүскомунуң чымыга бүдүрүгө-техниктиг чөгүлөдү тургусаны, оң сөздөңдө райкүүскомунуң даргазы (чагы-ледин даргазы), райондун кол зоотехникти, бүтү колхозтарнын зоотехниктерин, райондун кол агрономун, райондун бүтү колхозтарнын агрономдарын, райондун кол инженерин, колхозтарнын механиктерин, СТС-тин директорун, оң кол механиктин, колхозтар баштаар черлеринин даргаларын кыраа чүгүдө деп сүмөлдөп турар бис.

МТС-тин техниканы саткып алыр талазы-биле райоңда «Кызыл таракчы» колхоз өгөлөкчү болган. Оң чымың МТС-тен 21 тракторларын, 9 комбайнларын, «Искра» колхоз 13 тракторларын, 7 комбайнларын, Ленин агтыг кедээ ажыг-агың артыга 13 тракторларын, 8 комбайнларын, «Халык» колхоз 14 тракторларын, 10 комбайнларын саткып алганар. Ма-

шина-трактор станцияларын техниканы камп алыр аргалар райондун барык бүтү колхозтарына бар, а алган техниканы бөдөк бүдүрүчүлүгү ажилдап болур байдалар база тургустууга дээрин Биш-Хемнин колхозчулары илертөөлөр.

Чурукта: Чалаана МТС-тин сагсары И. Г. Андреевтин өрүмчээр станокта ажилдап турары. Фото В. Лутковтуну.

Агитпункт эки ажилдаан

Бай-Тайга районун «Төөн» колхозунда партия организастыгы (секретары эш Очур), ылж агитпункт (өргөлөкчиси эш Дастай) ССР-ниң Дөди Советинге соңгулаар үчкөдө ажыгың чопун ортузунга партия-политтиг ажилды күштөдирип чоруткан. Колхозчуларын ортузунга беседаларын, соңун поңчулаан хүн бүрү чорудуп, соңгулаар үчкөдө хава соңунга 4 удаа, агитпунктту 11 катан үндүргөн, 8 лекцияларын номчуп.

Агитаторлар Назын, Севзон, Сегленей, Тобуу олар боттарында билиганынча үчкөдө колхозчуларга беседаларын, соңун поңчулаарын үргүчү чорудуп турганар.

Партия-политтиг ажилды таарыштыр тургусканынын түңөшүндө «Төөн» колхозтун колхозчулары соңгулаарга чедирининин ужурашынар. Чыжээ, хой каларчылары Дөржү төвөөн 220 хойдун 237 хураганарын, Сүттерек 230 хойлардан 231 хураганарын алган, кеңди дөрүтүрүп турарлар. Көккө чыккы таргалдаа кергөөр тараз куштураларын үчкөдө бүртүн белеткен, артыган, үнүжүн хынал алган. Төөн школазынын өөреникчилеринин ада-келери ол школага 534 кубометр ылжын хай бергенер.

С. АНГЫРБАН.

Бызаңчыларнын звеносу

Барың-Хемчин райондун «Большевик» колхозунун тудуг бригадында 8 кижи составтыг бызаңчыларнын тускай звеносу ажилдап турар. Звенонун кемелдери колхозтун транспорт кергөөсөдөрүн селтештирив, бо хымың 20 шывакты чымылган. Оң агтыда бызаңчылар бир чурттага бажынын тудуп, камытталарды камчынарга тускай ийи бажынын соңгаарын, ажыктерин бүртүн дерап кылганар.

Соңга рамазаны, ажал, стод, сандай болгаш оң-даа өскө нарын кергөөсөдөр кылмыртыга кергөөр чымык ылжын (ылж, шывак) бызаңчылар кергөөсөдөр четтир кылдыр белеткөөнөр.

О. ВЕНКЕ-ООЛ.

Садыг кадрларының ортузунга ажылды бедик деңгелче

Кайды-даа ажылды чедирининин бөдүрү, ук ажылды камып турар кижи-лерин мергешинден, оларын ак-сеткилдинден, күлөөнөң ажыг-көргөөгө бедик харымсагалыңдан камгаржыр. Кадрларын шын шилип алырыңче, таарыштыр тургусканын хандырыңа чүгүлэ ролду көчөөлөйни Тыва өлбөтүрөөсөдүн баштаар чери, оң тус-тус кергөөкчилер кижиелдери соңгу үдө өлөөн күштөдирген. Оң чорук Тываын кергөөкчелер кооперациянын мурунда туруп турар соңгулаарын шиптирлөөргө чүгүлэ ролду ойнаан.

Амгы үдө өлбөтүрөөсөдүн системазында 3729 ажылдагычлар, оларын шипте 1775 кергөөкчелер ажилдап турар. Садыг кадрларын белеткөөрине база кижиелдерине көчөөлөйни өлөөн күштөдирген түңөшүндө өлбөтүрөөсөдүн ажилдагычларын составы толугайлы өчкөөн, кадрларын халаар, соңугу чорук өжөөжөн. Областа садыг ажилында 183 тускай өртемчилер ам бар алган, оларын иштинде дөди өртемчилер 16, тускай ортук өртемчилер 167 кижи.

1954—1957 жылдарда садыг ажилдагычларын белеткөөр талазы-биле бөттүг ажилдар кылдыган. Садыг шолаларын болгаш тускай курстарын дамчыттыр садыгнын 1037 ажилдагычларын бо арзында өлбөтүрөөсөдүн белеткөөн. Оң иштинде чыл хуусаалыг садыг-кооператив шолаларын 611 кижи, област арзынын ийи чыл хуусаалыг садыг шолаларын 8 кижи, Төп өлбөтүрөөсөдүн садыг шолаларын 14 кижи дооскан болуп турар.

Тыва өлбөтүрөөсөдүн шүтүмү-биле үстүдө белеткөөн кадрларын хей нуртуу амгы үдө боттарынын күлөөнөң ажыг-көргөөн ак-сеткилди күтөдөп, ажыгың чопнарнын хүн-бүрдө хей турар кергөөкчилерин үчкөдө хандыгар дөңгө шиптирер ажилдап турарлар. Чыжээ, Тес-Хем райондунуң бараан сайгырыкчы эш Терешоол, өвүр раймунуң бухталары эш Монгуш Биче-оол, Эриэн райондунуң планынын эш Барсанов, Уугу-Хем райондунуң бухталары эш Рая Намзырай болгаш өскөдөр-да ак-сеткилди ажилдап, садыг черлеринин ажилында четкестерин илередип, чайлаар дөңгө шиптирерин демисирип турарлар.

Садыг ажилдагычларын белеткөөр болгаш кижиелдер талазы-биле үстүдө чоруткан ажилдар болза, областың кергөөкчелер кооперациянын ажилында четкестерин чайлаларында, ажыгың чопнарнын кергөөкчилерин хандырыңа чүгүлэ ролду ойнаан дээрин демелдөөр керек. Оң-биле кергөөкчелер садыг черлеринин ажилында кадрларын шилип ап, таарыштыр тургусуп турарында уугу четкестеринин база чымырларын ам-диз барын айтас чогууру.

Кадрларын соңугу, халажыр чоруу ам-даа уугуттанылаан. Оң кол чылдагылаң чүдөл дөңгө, садыгың уугутур ажилдарында кижиелерин хуулап алдыра өлбөтүрөөсөдүн баштаар чери кадрларын шилип алдырыңа база таарыштыр тургусканын партия-принциптин чымык каржымын-биле үрөп келгендиге. Чүгүлэ 1957 чымың дүргүдө бөдүн кергөөкчилер кижиелдеринин даргаларында 7 кижи, садыг кижиелдеринин өргөлөкчилеринде 7 кижи, уугу бухталар-деринде 5 кижи халашкан болуп турар. А өртек-үчкөдө чүдөдөр харымыл турар кижиелерин соңугу, халажыр чоруу шолугу өжөөжөөн. Кергөөкчелер кооперация-нында өртек-үчкөдө чүдөдөр харымыл турар ажилдап чүгүлэ өртек чымын бөдүн илчанды-биле 335 кижи халаштырган.

Илчангам кадрларын соңугу, халаар чоруктар Барың-Хемчин, Хаа-Хем, Чөөн-Хемчин райондарында база Кызыл горло-дун өң хей болган. Ажилда кижиелерин шилип алдыра, оларын политтиг болгаш ажил-ишти мөү-шканын барымдаала бербес чорукту өлбөтүрөөсөдүн баштаар чери база чымык кергөөкчилер кижиелдерин бөдүрүп келген. Оң түңөшүндө садыг ажилында шүтүмал кижиелерин хава өскө кире берген тургунын таарышта деп санап болбас. Кергөөкчелер кооперациянын өңчүгүн мурунда камчылап, шиптирер чораз кижиелер садыг ажилында катан кире бээр таарыштыр ам-даа бар.

Мурунда камчылап кымып чораз 90 кижиелер ам бөдүн областың садыг черлеринде ажилдап турарын таарычалыг деп калчап-даа санап болбас. Илчангам

Хаа-Хем райондунуң системазында амгы үдө 15 кижи, Биш-Хем райондунуңда—10, Кызыл горлодунуң—24 кижи кижиелер ажилдап турар. Садыг ажилында кадрларын шилип алдырыңа, таарыштыр тургусканын кергөө үчкөдө өлөөн өчки-желери, үстүдө айткан четкестерин шиптирер чайладыры негеттинип турар.

Өлбөтүрөөсөдүн чымында садыг-кооператив школазында (директору эш Санчай) кадрларын белеткөө турарын шилип алдырында уугу четкестер бар. Ужур бола, садыг ажилында талазы-биле практиктиг, хынаттыңаң кижиелерин ол школага кирип алыр түрүбө, кава-да сикман, уучумал кижиелер уа школага кире бээр таарыштыр моон мурунда турган. Садыг-кооператив школа-зында моон соңгаар сургууларын хуулап алыр керекти өчкиелдери ол школазын дирекция черинде, а ол илчангам чаа сургууларын чорудуп бээр хуулагалыг түрүс райполар, горло баштаар черлеринде негеттинип турар.

Садыг талазы-биле школа дооскан агты тускай өртемчилерин чымык черлерде шын өскө ажилдап турарын демелдөөр берип болбас. Чыжээ, Новосибирскинин кооператив техникумун дооскан, Биш-Хем районда барган өштөр Дочук Баранов болгаш Бара-оол олар амгы үдө боттарынын тускай өртемчинин аайы-биле ажилдаптып турарлар. Садыгың тускай өртемчилерин шак илчээр шын өскө ажилдаар чоруктар Эриэн, Чөөн-Хемчин, Барың-Хемчин райондарында база бар. Садыг талазы-биле школа дооскан тускай өртемчилеринин шак илчээр үчкөдө өскө, шын өскө ажилдаар чорукту моон соңгаар уугуттаар керек.

Садыг черлеринин кадрларын-биле ажилды үчкөдө кире өчкиелдер төлөөдө, бир ажилда кижиелерин бижыктарын мергештирер, кадрларын турлаварларын тургусканын өргөөк чүгүлэ, өңч чедип алырынын бүтү аргалар Тываын кергөөкчелер кооперациянын организация-ларында бар.

М. ДАНЫ-НОРБУ.

Совет садыгнын чурумун шыңгы сагыр

Бызыа хоорайнын кергөөкчилер нири-деңгээлде хуучулар төлөөлөрүнүн өңчө-сөңгүлдүлүгү хурал болуп өрткен.

1957 чымыд горлоңун ажал-чоругу-гаамын дугайында йлетелди горло баштаар черинин даргазы эш Божесин кылган.

Эрткен чымын бараан саарылазынын планы 102,3 хут, хей-ниинтинге кемени-лит черлеринин планы 104,5 хут кү-сеттиген. 1956 чымыд тургунуң-биле дең-гөөргө, 1957 чымыд областың төвүнүн ажыгың чопнарнын 14500 муң рубльди бараанын хейнү саткан. Кооперас-масса-ыг ажилды эки чоруктан түңөшүндө 1957 чымыд 200 кижиин хуучу кемел-диге кирип алган.

Горло баштаар черинин ажилында чымык четкестеринин барын хуралдын киришчилери чиди-биле шүтүмчүлөөнөр. Бараан саарылазынын планы нири-тиз-биле күтөсеттинен болза-да, чүгү-

та кергөөкчелер бараанары садыг четкестеринге үзүктөлүп, чымыкты шүүт чок болуп турарын өштөр Бардыгов, Раздоб-ров олар чиди-биле шүтүмчүлөөнөр.

Горлоңун баштаар черинде садыг четкелериниң кошкы контрольлап тургунуң түңөшүндө чымык садыгымылар совет садыгың чурумун үрөп, садыг алымыларга бараанарын чедир ре-зультат бербейн, оларын бараан өртөө төлөөн ажалынын артын чедир чан-дырып бербейн турган фактыларын № 4 малагыңе тургунуң алымы комиссиянын кемелдиги эш Филимонова чүгүлөдөөн.

Садыг кадрларын ортузунга кил-сидилге ажилын кошкы чорудуп, садыг болгаш хей-ниинтинге кеменинде черле-ринин ажыгың горло баштаар черинин даргазы Божесин, садыг кижиелеринин өргөлөкчиси эш Казанцев тодаргай уугут-тырлар.

Чымык кижиелерин хынамча чогу-биле ажилды күлөөп ап турганынын түңө-

шүндө горло системазында тудатал, камчылаарын түңү 378 муң рубль четкен.

Үчкөдө чөңнүг шиптирер кадрларын ажилга өөрдүп бижыкталар талазы-биле горло баштаар чери дыка кошкы ажил-дап турар. Чыжээ, горлоңун системазын-да ажилдап турар 830 кадрларда чүгүлэ 17 тыңа кижи бар. Оларын шиптирер чүгүлэ чымык кижиинин садыгымыл тур-гарын алгы заводдундан келген делегат эш Газизов шүтүмчүлөөн.

Хуучулар төлөөлөрүнүн хуралы горло-нун 1957 чымыд ажал-чоругу-гаамын чү-гөөр деп көрүшкөн, горло баштаар че-ринге хуучуларын чымын хуулап ал-ган.

Хуучулар төлөөлөрүнүн хуралы горло-нун баштаар черинин даргазы эш Бо-жесинин, ревизия комиссиянын дарга-зы эш Балакшини соңган.

И. ДАРЖАА.

Хлеб быжырыкчызы

Беш чымың мурунда Монгуш Сангы-наевич Чымың Барың-Хемчин районун Аянгагы чедип чыл школазынын тан-нымында өгөлөөн, аар-саар ажилдары ак-сеткилди кызымыктай ажилдап кел-ген.

Анаа ажилдап турган үчкөдө шко-лазын чедип келер турган. Оң анаа эвэр тур-ганы анаа өскө: хлеб быжырыңа өөрүн-чү алып дөңгө, кыда ажилдап турган кижиелдер далангың көчөөр ажилда-п, чеше кире сугу кудурин, формага салган даланың печка иштине кайы кире түр тургусканын шиптедип алып дөңгөдөп үргүчү анаа барып турганы өң.

Костук үчкөдө ажилчыларга дуулажып ажилдап турган хлеб быжырыңа ол өөренип алган.

— Хлеб быжырың өөренип алдым. Колхозту кижи болгай мен, а колхозлуга хлебтен быжырып көргөөкчө кандыгыл?— деп Монгуш айтырды, колхоз баштаар че-ринде айттыр тургусуң келген.

— Хлеб быжырыңа калжы иргин өөренип алдырар?— деп көңүлөгө тур-ганарын бирөөн чымың айтырған.

— Соң-биле мен калчап дөңгөөр, алдан ажилын харып, кылбөөмн чөк, ажал бүртүпүп шүтүрүп өөренип ап чо-руттура кижи болгай. Бо кыштарды кылган ажилым ол-ла болгай—деп кеминде Монгуш харын берген.

— Школазын камчылыгыңа кайың боор, Чымың, ол черинде ажилдагыңа аки боор— деп, колхоз даргазы шак чы-галтас болган.

Илчангам Монгуш Сангынаевичтин күрөк болганган. Колхозтун ниинтинге кеминге кергөөр хаяын быжырып өгө-лей берген.

Чымын колхозтун хлеб быжырың че-ринде ам беш чыл ажилдап, доюу, тудуг бригадаларын бөдөн кем-биле дооскан хандырың турар. Оң быжырың хаяын кым-даа «чиг-дир», «дуу четкес», азы «ажыг болган-дир» деп хомудуп көрбөөн.

Оң хары ам алдан беш. Ол кымыг-даа «кырып бердим, ажилга күш четкестем» деп болудун хомудуң алаарың. Болудун колхозтун моон соңгаары хей-түдөлүгү дөңгө, колхозчуларын чагай чуртталгасы дөңгө болудун күш-ажыгын харам чокка оң берип чорутуу ол.

Ол ам чүгүлө хлеб быжырыңы-биле кызыгаралткымай турар. Монгуш алдан-ың бола, хуучурун, манчынын, мүгө-каар даланың нарын кылдыр үзүп, хөп, алданың кемини кызың өөренип алган.

Колхозтун хуралына ыраа-улаа ферма-лардан келген колхозчуларын болудун кылганы алданың кем-биле болган чөк-лө кемелерген турар.

Чокта чаа өрткөн колхозту өңчө-сөңгүлдүлүгү хуралына келген колхозчу-лар, өскө колхозтардан келген ажилдар, райондун тыңаары Монгуштуң кылган манчынын кемини көргөп, дыка мак-таанар.

— Мындыг чыгай байгамчыгың тө-дө, назымын кырымык-даа, болудун кү-жүмү кажаң-даа харымсагалык мен. Оң-төрөөн колхозтунуң хей-түдөлүгүңе сө-лдүмүшкөн болур—деп ол чүгүлөп тур-гар.

Монгушту күш-ажыгын колхозту баштаар чери, партия организастыгын уугу-биле үчкөдө берген.

С. КОМБУ-ООЛ.

Делегей Байдалынн Дирчүүлэди

БУЗРЕЖИР ЧОРУКТУН ЭВМНЕРИН ЧОН НЫЛЫРЫН НЫМ КҮЗЕП ТУРАРЫЛ

Бедик денелге чөвүдөл хурал дугайнда алтырыг делегей парлаагынын арнынаныдан үш ажыг ай дүшпейн турар. Делегейнин эң-не өйү келген айтырларын шийтирээр төлөдө, ону чымдырарын Американын Каттышкан Штаттары, Великобритания болгаш Франция ышкыш мидиг уаг күрүнелерин чазактарынын баштынаны шаг-ла-ла дөтөп чугалаан. Совет чазак бедик денелге чөвүдөл хуралдың бедикелени дүргөдөп болгу деп бүгү-ле аргаларын ажыгазын күзөш, чөвүдөл хуралдың киржириленин составын, болур чери болгаш хуун тодоралары-биле, хүн айтырарын амылдан кылыры-биле даштын керектер министрлеринин баштай ужурашкан турарына чөпшөрөшкөн.

Од бүгү делегей байдалын калкышдырынга таарымчалыг эге суурларын тургузуп турар. Великобританиянын премьер-министри Макилланга СССР-нин Министрлер Чөвүдөленин Даргазы Н. А. Булганиннин чорукта чагазында демдегеп турарын өзугаар азырга, ам «делегейни дүшкүрүгү чорунуң тодарай бадымышыны айыттынды, күрүнелер аразында харылзаларда бузурей чоруктуң чаа өзүмнери көстүп келген болгаш Чөөн чаа Барын чүстөрия удурутур амылдамчыларының чөвүдөл хуралын эң-не бедик денелге чымдылары чугае күзөчиг өвөс, харын чер-ле чөдид алдынын болур херек болуп турар».

Иңчазажок, оон-биле чөргөшөтүрүгү аразында бузурей чоруктуң өзүмнери чок кылырын күзөп турар инди идегеттерин Барын чүте ажыл чорудууларыны күштелишкениниң дугайын херечилеп турар фахталар хайгаараттын турар. Ол идегеттер болза делегей байдалын калкышдырынга болгаш чөвүдөл хуралды бедик денелге чымдыларынга сонугурал чөткөр. Барын таламы күрүнелерин чамдык үлдөткөшкөннөр болгаш кемчелери улулар аразынын дүшкүрүгү чоруктары кошканын күзөп турар дугайында оларнын идегелдерине шуут-ла удураанышкы болуп турар.

Чамдык кол-вол айтырларын таламы-биле Чөөн болгаш Барын чүстөрия тургуп болдуларын чөпшөшкөнүң, иңчазажок бедик денелге чөвүдөл хуралдың бедикелени болурун хандырымыче үлэтиг башынары Совет чазактын кылганы билдирер болгаш. Октагарай делемин дайын соругалаарында ажылаанын херугдар болгаш өскелериниң девискээринде даштын шериң базаларын узуулар дугайында айтырыг чугалаашын көрүңгө белең чоруп бистин чазавыс сөөлдү үдө илгерилээ. Делегейдин хөй-ийтиги оң саналды бедик-биле үдөшө турар. Индиянын «Нав диван» содуру Россиянын чаа планы мырнай идик чок деп бижийшаан, «делегейге тайбынны тургузарына уаг идегелерин Американын тургуп-болды болурубайнын турар» деп чүвени «өзалап демдегелээ. Совет саналды калба-биле делен турарын америк парлагга баз демдегээр ужурга таарышкан. «Октагарай делеминге хамаарыштыр орус санал Каттышкан Штаттарынын саналдан турганы бүгү-ле чүгүдөргө бодаларга дыка тодарай-дыр. АКШ-та албан кижилеринин хүдөш көрүп турарын өзугаар азырга, ол санал мынзыг нейтралдыг чурттарын ортузунга уаг бедикелениниң болуп турар» деп «Нью-Йорк геральд трибуна» соду демдегелээ.

Индия турбузе, октагарай делемин дайын соругалаарында ажылаанын херугдар дугайында айтырыг оларнын бир язы биле турарынын дугайын бедик албан-дуузалдыг америк төлөлекчилерин чугалаары херечилеп турар. Диптер аразында ужур ракетанын Каттышкан Штаттарда чок чорун таарыштырарын орадалышкан, америк шериң удурутчулары мынзыг девискээриниң СССР-биле кожа турар, шериң блоктарының таламы-биле болурун эвилелчилерин чөккү болгаш ортумак ыраакыдыг ракеталар-биле эң-не күженишкенин чөсөгөшөп турар. АКШ-тын камгала министр Маказрой шериң блоктарының таламы-биле америк эвилелчилер чөсөгөшөшкөннөрүн үр үдө эңдере бүдүрө апар деп чөккөт чаа демдегелен болгаш оң-биле холбаштыр даштын күрүнелерге «дузалыч» кылдыр үш миллиард 900 миллион долларын тускылап бээр дугайында чазак саналын камгалап турган.

Ортумак ыраакыдыг ракеталарынын саны үндүрүп шөчүгөшөтүр Велкобританиянын девискээринге тудар дугайында англи-америк дугурулган чөккөт чаа кылганы билдирер болгаш. Улулар аразынын дүшкүрүгү чоруктары кошканын чөдид алдынын оралдарында болурун чөдид белең чорунуң дугайында англи чазактын бидикелериниң-биле дүшпейн турар ол дугуруда Англида бичи-лаа суражыбайн турарын чугалаар херек.

Барын-герман армиянын ракеттик болгаш атомуг чөсөк-биле Каттышкан Штаттарын чөсөгөшөп турары бүгү делегейде уаг сатышырады хайныктырып турар. Даштын парлаанын айтыр турарын өзугаар азырга, ол дугайында опитирин ГФР-ниң камгала министр Штраус чөккөт чаа Каттышкан Штаттарга чоруп чорда хүдөш алган.

Бонну ракеттик болгаш атомуг чөсөк-биле чөсөгөшөшкөн, АКШ Германиянын Федеративтик Республикасынын чагырчы бөдүктөрүннү үдүрүдө улулар аразынын харылзаларында дүшкүрүгү чорукту кошкандырынг, мынзыг бедик денелге чөвүдөл хуралды чымдыларынга чүү-бүрү арга-биле удураанын турар инди күштү тып алган. ГФР-ниң чазак күрүнелер удурутчуларынын чөвүдөл хуралына герман айтырыг чугалаашынын негеп турар деп ол демдегелен. Оң-биле кады канцлер Аденауэр герман айтырыгын боттуг шийтирээрине кылды-даа чөргөндү идик бербейн турар инди негеделерин илп үндүрүп турар.

Или герман күрүнелерин — ГФР-ниң болгаш ГФР-ниң киржигеши-биле герман табгыч керезин чар дугайында айтырыгын бедик денелге ам болур чөвүдөл хуралга көрүңгө Совет чазак чөпшөрөшкөн. Оон-биле кады оң оназал демдегелээ болза, Германиянын каттыштырар дугайында айтыр чөвүдөл хуралга көрү чүдөш шылдавас, чүте дөргө, Германиянын каттыштырары негептерин боттарынын хөрө болуп турар болгаш Совет чазактын болды-биле азырга, ол чорук герман конфедерацияны тургузар дугайында ГФР-ниң савалыг үндөшкөн боттуг чөдид алдынан туруп болур.

Иңчазажок Бонну тургуп болгаш чөгүм-ла харын ол соругалаарга бразын болуп турар. ГФР-ниң болгаш АКШ-тын чагырчы бөдүктөр герман айтырыгын чугалаашынын негепшөөн, «хол-холуудун туттуучу» алган дөдүдүрүп турар, чүте дөргө, олар Германиянын каттыштырарын боттуг күзөвейн турарлар деп Барын Германиянын «Дер шпегель» журналы бижээн. Тайбың керезиниң дугайында Германиянын каттыштырарын перспективаны амылдан турар совет санал АКШ-га таарышпайн турар, чүте дөргө, американын Барын Германиянын девискээринге ракеталыг болгаш атомуг базаларын тургузарына сонугуралдылар.

Барын-герман бундестагга даштын политикаын таламы-биле саналдар болуп турар, герман айтырыгын таламы-биле боттуг бодалды социал-демократтары болгаш хостуг демократтарын партиаларынын таламындан дөткөөн. Хостуг демократты партианын даргазынын орадалычы Менде санал берип тургаш, күрүнелер удурутчуларынын чөвүдөл хуралында герман тайбың керезиниң дугайында айтырыгын чугалаашынын делен, ол чугалаашы көрүшкүңгө ий герман күрүнелерин киржир аргаларын айтыкан. Шериң блоктарында Германиянын кэр-үмейн турган.

Арагалаар чорук болза, масса-политиктик болгаш чырыдышкын ажылын багай чорудуп турар ийке азы шуут чорутпайн турар чөргө-ле аажок болуп турар. Арагалаар чоруктуң хоразынын дугайын үргүчү тайылырлары, ажыл-чөдөрүнүн бодомчалыг эки дыштагылаштырган организация куш-культа-рын болгаш спортту улам сайырадыр чорук өргөжөк чүгүдө.

Арагач кижилерин чер болганга шүгүмчүлөп, коллективни-биле буруу шаары чугула. Арагалаар чорук чүгө кижиниң болунга өвөс, а ниятталге уаг хоралыг деп чүвени медереп билери чугула.

Бистин байдалымыста арагалаар чорук кижиниң мораль таламы-биле будалыг баксыраанынын, оң культура таламы-биле чавызынын түнөли болур. Чүгө арагач кижилерин өвөс, а харын арагач-чылар-биле демиселди херекке албас кижилерин бөдөн шыгыг буруу шаар көрө херек. Ниятталге уаг хоралыг арагалаар чорук-биле демисежери совет хамааты бүртүгүнү хүдээлээ болур.

В. РОЖНОВ,
медияна артемнериниң доктору.

жилгезинге Менде шийтирлиг удураанын болгаш Барын-герман армиянын атомуг чөсөгөшөшкөннөрү буруу шап-кан.

Өскелериниң девискээринде даштын базаларын хөвөөр артырарының болгаш герман айтырыгын чугалаашынын негеделери—бедик денелге чөвүдөл хуралче орукка улустан аразынын айтырларын тайбың шийтирээриниң удураанычыларынын көдүрүп үндүрүп турары карачангыс моондактар өвөс-тир. Барын таламы күрүнелериниң санал-сүмелеринде «КНО-ну бижыгаар» деп санал база бар, ол чүд дөргө, Аймык чөк чоруктуң чөвүдөленин доктаамал кезигерининиң чангыс ай үнүг болурунун принциптен ойталаашкын-дыр. «Чөөн Европада байдал» дугайында айтырыгын чугалаашыр деп сүмө база бар, ол чүд дөргө, улуз демократизмын чурттарынын ишткни херектерин холгаараарынын оралдарымышын-дыр.

Индиг айтырларын чугалаашынын негеделери Чөөн болгаш Барын чүстөрия чазактар баштынанының чөвүдөл хуралын чымдылар чорукту болдуруулашчы уланган. Ам ону америк буржуаз содулардан чамдыктар бөдөн алдырты хүдөш көрүп турар апарган.

Чөвүдөл хуралды бедик денелге чымдыларынга хамаарышкан айтырларын чугалаашын турар чорук Барын чүсте уулу болган аажок садыларын бөдүктөр идик ужуражышыкыга удураанын турарын бүрүн тодары-биле көрүтүп турар. Ол удураанышкынын ажып эрттери амы уениң эң-не өйү келген соругалаарынын бирөөзү.

ДУВҮРЭЗНИНН МЕДЗЭЗИ

Полицейжилерин тарады ойланды турары ажылчыннар чыскааларын барын таламы чурттарда чаңыл болган чүдө-дүр. Иңчазажок чөккөт чаа Париже парламент бажынынын баарына полицейжилерин чыскаан—анаа өвөс болушкун дүгүр. Полицейжилер ажыл төлөвирин бедирин негептөөр, иңчазажок дөдүдүрү берин үздөдиг идегеттер ол чыскаалды фашисчи болгаш расисчи шынар-бүдүштүк болурун.

Премьер-министр Гайлар Национал хуралга чүте чугалаап турган, ол фашисчи өңчү-чөргө «сагылга-чурумга коллективни-биле чагыртпас дөргө чорукту» үлдөдиги кылдыр тодаргайлаан. Францияда ол чаа фашистиг үнүшкүн француз чазактын политикаын делен барын үздөдиг идегеттериниң ажыл-чорудуулары кара турарында салпынзынын түнөлине бөдүрүп аргалыг болу бергени мырнай илден. Гайларның чазактын деленгайиң парлаанын истен-сүрүп турары, конституцияга реформа кылгырынын реактивтик төлөвириниң Национал хуралда чугалаашыр турар, алжир айтырыг таламы-биле Франциянын политикамы — ол бүтү фашис идегеттериниң бажы эъттендирп турар.

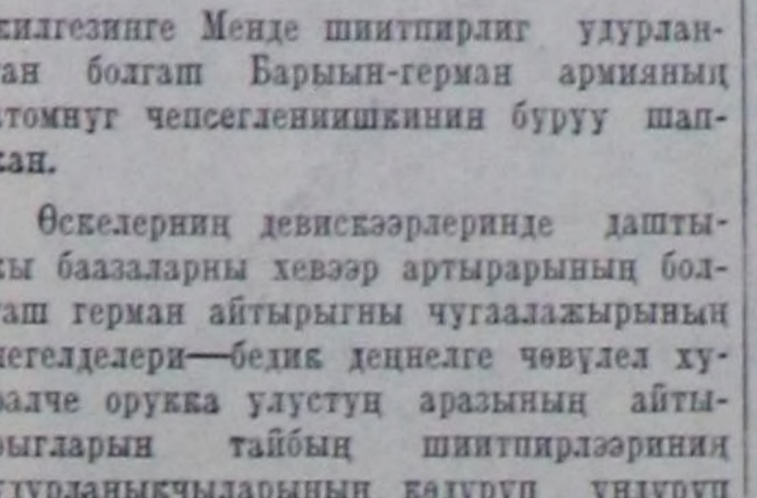
Национал хуралга чүте чугалаап турган, социалист Меригонд чыскаалды бөдүрү эгелекчилерин Париж политикаын ийги чөргөдиг албан-хамаарышкынын аразында өвөс, харын чөгүрү политикаын бөдүктөрүн аразында илел тыпса чөгүрү деп меделээ. Куш-ажылды Бүгү-үнүти конфедерациянын чигине секретары Фрашон Париже болган массалыг митингине чүте чугалаап турган, эрге-чагыргаларын «фашис идегеттер-биле чүдө-бузар чөпшөрөшкөз» дөш бурудалыган.

Париже болган фашистиг өңчү-чөргө карачангыс болушкун өвөс-тир. Инди янымыг өңчү-чөргөдүк үнүшкүн нер Франциянын өскө-ла чамдык хоорайларында база болулаан. «Хамаарышпас республикачылар» дөргөргө башташкан кедегей барын үздөдиг бөдүгөшөшкөннөр, «Либерсону» содуунун дома-биле алмрга, унер аргажок байдалды тургударын болгаш эң-не амылдыг авантюраларын күткүүртү орадалышшаан, шымыг негеделерин чазактан кылып турар.

Чүгө чөөн үздөдиг бөдүктөрүн каттыштырары, бирги эөлчөгө коммунистериниң болгаш социалистериниң дем-катыштырар хөдөшкөннөрү хоралычы идегеттер өйгүр шавышкынын бо байдалдарда берин шыдаар дөргөн француз патриоттар оназал демдегелээ. Бүржө Монурини ажылында дүшүрерин, политика болгаш армияга ашталга чорударын, бүтү фашис организацияларыны тарадыры Францияны Коммунист партианы негез. Франция күрүнө органын камгалаарын магазылап база тайбыңдык болгаш депшилегиниң политикаын чорудуп шыдаар аргалыг, туруштуг болгаш күштүг чазак өргөжөк чугула деп Француз компартиянын политбюрозунуң меделелдине оназал демдегелээ.

Бүгү Францияга антифашистиг массалыг үнүшкүннер француз улуз фашиски кыжанышкынын аймылын барын дадалап көргөни, болукун хосталгазын камгалаарынга болгаш тайбың дөш демисежери бөдөн херечилеп турар. Фашистиг айныл күштелип турар. Республиканы хосталгаар кыжанышкын алаан. Дүвүрээни! Саат чок ойтур шавышкын! «Сюанте» дөргө коммунист содуунуң арнынанында чагылаанын турар дүвүрээниң ол медалын француз улуз диннап турар.

С. ИВАНОВ.

Кыдат Улуз Республика. 1100 километр узун дүрттүг Баотоу—Лянжоу демир орук шугуму турарына ышкыш материалдарын камнаары-биле демир-бетон шпалларын ажылга турар. Бо чылдын төңүрүдө поездилер чоруп эгелээр.

Чурукта: Тудуушкунуң бир учас-тугулда рельсилер салымышкын. Фото Ли Фенини.

Франциянын Национал хуралында

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз республиканың амы конституцияныга реформа кылдыр дугайында төлөвириниң Национал хуралга үшкү удаа номчуп турарынын үзинеде 206 кижиге удураанган 308 бадылаашкыннар-биле ону чүдүдүгүнү көргөн.

Конституциянын өскертпир дугайында айтырыгын долгандыр үр болгаш чидиг демисел чоруп турары билдирер болгаш. Чазактын баштын Гайлар конституцияга реформа кылгырын бөдүңүг ажыл-чорудууларынын кол айтырларынын бирөөзү кылдыр чазак программасында киргетин билдирер болгаш. Конституциянын реактивтик эде көрүңгү эгелекчилери болуп турар чазактын болгаш барын үздөдиг партиаларын төлөлекчилери каш-даа алларын дүргүдө реформа кылгырын төлөвириниң амы-агы бөдүгөшөшкөннөрү аразында чидиг чөргө-дөдүрү байдалында ажылдан кылганнар.

Конституцияга реформа кылгыр таламы бедиринде көзөн ажылдаттын кылдыган төлөвир демократияга ууру шынар-бүдүштүг болгаш парламентиниң өргөзгөн уулу хаалаашкын болуп турар деп чөөн үздөдиг парламенттин хайгааракчылары демдегелеп турар.

Чизээлөөргө, реформаның төлөвириниң болза Национал хуралдың депутаттарынын чырыгдаларын көрүдөр дугайында хоойлу үндүрер эгелекчилериниң кылгыр өргөзгөн казымын көрүп турар. Бир тээ барык бүтү экономикаг азы соцаал кемчелер немеде чырыгдалар-биле чайлаш чок холбаалыг болганда, херек кылдыр Национал хурал күрүнө өргөзгөн чөвүдөл чүгө болур өргөзгөн казымын турары ол-ур. Чазакка бүтүрүр дугайында айтырыг таламы-биле бидикелашкын чурумун өскерттир реформаның төлөвириниң көрүп турар. Национал хурал күрүнө өргөзгөндө чугула чүү болур өргөзгөн казымын турары ол-ур. Национал хурал бадылаашкынын анаа хөй нуруузу-биле чазакка ууру бадылаашкынын аажок хөй нуруузу бердинген таварында чазак ажылында дүжүп болуп болуп турар.

Национал хуралга ол төлөвириниң чугалаашкын турарынын үзине чөөн үздөдиг бөдүктөн (ылангыч Национал хуралдың коммунист бөдүктөн) депутаттар демократияга ууру ол хоойлу төлөвириниң шынгын шүгүмчүлөп турганнар.

Улам иңай чугалаашкын көрү-биле конституцияга реформа кылгыр дугайында хоойлу төлөвириниң Республиканың Чөвүдөлениге дамчыды берген.

ХӨЛ ШЫДЫРАА ТАЛАМЫ-БИЛЕ ДЕЛЕГЕЙГЕ БИРГИ ЧЕР ДЭЭШ

ЧЕДИГИ САЛЫШКЫН

Шыдыраа таламы-биле делегейге бирги чер дээш Смыслов биле Ботвиниктин аразында маргалааның чедиги салышымын март 22-де болган.

Баштайгы 9 көштерин олар бешки салышыкка болганы-биле дөмөй көшкүлүшкүн. 10-гү көштү Ботвиник чаа көш-биле уламчылап болган агы-биле ойнаа Смыслов салышыктын эгизинде болунга эки байдалды чөдид ап шыдаван, иңчазажок оюну бөдүңүчүдү каавыткан.

Салышык 16-гы көшкө хаймы болуп доозулган. Бо болза амды-зында эң-не кыска салышык болган.

Ам Ботвиниктин саны—5, Смысловтуу—2.

Даразындагы сески салышык март 25-те болган.

Кыдат Улуз Республика. 1100 километр узун дүрттүг Баотоу—Лянжоу демир орук шугуму турарына ышкыш материалдарын камнаары-биле демир-бетон шпалларын ажылга турар. Бо чылдын төңүрүдө поездилер чоруп эгелээр.

Чурукта: Тудуушкунуң бир учас-тугулда рельсилер салымышкын. Фото Ли Фенини.

Франциянын Национал хуралында

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз республиканың амы конституцияныга реформа кылдыр дугайында төлөвириниң Национал хуралга үшкү удаа номчуп турарынын үзинеде 206 кижиге удураанган 308 бадылаашкыннар-биле ону чүдүдүгүнү көргөн.

Конституциянын өскертпир дугайында айтырыгын долгандыр үр болгаш чидиг демисел чоруп турары билдирер болгаш. Чазактын баштын Гайлар конституцияга реформа кылгырын бөдүңүг ажыл-чорудууларынын кол айтырларынын бирөөзү кылдыр чазак программасында киргетин билдирер болгаш. Конституциянын реактивтик эде көрүңгү эгелекчилери болуп турар чазактын болгаш барын үздөдиг партиаларын төлөлекчилери каш-даа алларын дүргүдө реформа кылгырын төлөвириниң амы-агы бөдүгөшөшкөннөрү аразында чидиг чөргө-дөдүрү байдалында ажылдан кылганнар.

Конституцияга реформа кылгыр таламы бедиринде көзөн ажылдаттын кылдыган төлөвир демократияга ууру шынар-бүдүштүг болгаш парламентиниң өргөзгөн уулу хаалаашкын болуп турар деп чөөн үздөдиг парламенттин хайгааракчылары демдегелеп турар.

Чизээлөөргө, реформаның төлөвириниң болза Национал хуралдың депутаттарынын чырыгдаларын көрүдөр дугайында хоойлу үндүрер эгелекчилериниң кылгыр өргөзгөн казымын көрүп турар. Бир тээ барык бүтү экономикаг азы соцаал кемчелер немеде чырыгдалар-биле чайлаш чок холбаалыг болганда, херек кылдыр Национал хурал күрүнө өргөзгөн чөвүдөл чүгө болур өргөзгөн казымын турары ол-ур. Чазакка бүтүрүр дугайында айтырыг таламы-биле бидикелашкын чурумун өскерттир реформаның төлөвириниң көрүп турар. Национал хурал күрүнө өргөзгөндө чугула чүү болур өргөзгөн казымын турары ол-ур. Национал хурал бадылаашкынын анаа хөй нуруузу-биле чазакка ууру бадылаашкынын аажок хөй нуруузу бердинген таварында чазак ажылында дүжүп болуп болуп турар.

Национал хуралга ол төлөвириниң чугалаашкын турарынын үзине чөөн үздөдиг бөдүктөн (ылангыч Национал хуралдың коммунист бөдүктөн) депутаттар демократияга ууру ол хоойлу төлөвириниң шынгын шүгүмчүлөп турганнар.

Улам иңай чугалаашкын көрү-биле конституцияга реформа кылгыр дугайында хоойлу төлөвириниң Республиканың Чөвүдөлениге дамчыды берген.

ХӨЛ ШЫДЫРАА ТАЛАМЫ-БИЛЕ ДЕЛЕГЕЙГЕ БИРГИ ЧЕР ДЭЭШ

ЧЕДИГИ САЛЫШКЫН

Шыдыраа таламы-биле делегейге бирги чер дээш Смыслов биле Ботвиниктин аразында маргалааның чедиги салышымын март 22-де болган.

Баштайгы 9 көштерин олар бешки салышыкка болганы-биле дөмөй көшкүлүшкүн. 10-гү көштү Ботвиник чаа көш-биле уламчылап болган агы-биле ойнаа Смыслов салышыктын эгизинде болунга эки байдалды чөдид ап шыдаван, иңчазажок оюну бөдүңүчүдү каавыткан.

Салышык 16-гы көшкө хаймы болуп доозулган. Бо болза амды-зында эң-не кыска салышык болган.

Ам Ботвиниктин саны—5, Смысловтуу—2.

Даразындагы сески салышык март 25-те болган.

„ИЛ—18“ Петропавловск-Камчатскийде

Петропавловск-Камчатский. (СЭТА). «ИЛ-18» дээр дөрт моторлуг, хоолой винталыг самолет Москвадан март 22-де ол черде чөдө берген. Бо рейс-биле ону ыраак ужудушкунга шеңээр доозулган.

СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседамынга корабльдин командири, Совет Эвилелениң Маадыры В. К. Боккинакиниң чугалааны болза:

—Москвадан Петропавловск-Камчатский чедир шахта ортумаа-биле 600—640 километр дүргөн ужуп турган 12 шактардан биче-ле хөй ушкан бис. Чүгө Иркутскиге чангыс катан доктаган бис. 8-тен 9 километр чедир өргү шаар узуп чоран бис. Иркутскиге чедир дээр аяк турган, Камчаткага чөкшүлүп олурусту-таага дыка өскерли берген. Черге хонушкун үзинеде барык 9 муң метр ханьа бөдүттү эрттер ужур таварышкан. Тус черин аэродромунга тергип эки хонушкунуңуңуң организастаан дөш тускый эртемчилерге өөрүп четирешканын илгедирин күзөш ийик бис. Хонушкун үзине катан ужудушкун болбаан.

Ужар шыгалдар таламы кол конструкторун орадалычы Н. Ф. Зоттовтуң дичнатканы болза:

Бистин самолөдүвүс шыгалда эрткен. Москвадан Камчатка чедир 9 муң чыгам километр дүрттүг орукту черле тавында эрткен. Шимчедикчилер болгаш херекселдер идик чок ажылдаан. «ИЛ 18-тир» төлөдиг тургузуунуң дугайын чугалаашында, хаммытын мурнунда оон камгалаанын демдегелээ ийик мен. Быву чүдүдүгү өзөш чырыгдалынын болгаш хөй чүгө көдүрөрүн ачыында бо самолет өт-сөптөн ангы 75-ден 100 чедир кижилерин олуртуп алыр. Агаарга артыгар билеттериниң өртөз демир орукту хире-ле. Бо самолетка ужуры аймыл чок. «ИЛ-18» ийи шимчедикчилер ажылдавай барза-даа өйгүдө ужуп болур. Хоар черниң мыдыг-ла узун дүрттүг болурун бо самолет бөдүңүг тургузуунуң таламы-биле азырга бичи-даа негөвейн турар.

Дээр чүге кыза бээрил?

(Номчукчуларын айтырларына хары)

Бо чылдын февраль айда Тываның чурттакчылары бөдүстүп бир оназ болушкунун көргөнер. Ке жээгиниң чеди ша үзине, дээр-дээр сонгу таламын ыраак өрт чадымынга дөмөй кызыл өң хөмө алы берген. Оң херек ол-бо таламын тарап, оң өңү чоруту-ла өскөрөп турган. Херектин үстү таламы хуреп кызыл, оң алаанда чидиг кызыл, дээр хаязынга ак-өскүрөк болгаш тунаартай көк апарган.

Чартык шак эрткен соонда ол-ола өңөрдүн херектери көстүп келген болгаш улам чидиг апарган. Ол херектер чоруту-ла өңү тарап, ол-бо таламын шимчеп чоруп турганнар. Херектер дээр хаязын уулу кезек эжелеп, шоолуг ыргак өзөдө хөвирин апарган. Оң соонда херектерин өңү чоруту-ла сугаар эгелээ. Шаак ол херек ады шак үргүлчүлөө.